

І. М. Свириденко, С. С. Кухарьонюк,
Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті проаналізовано підходи вчених до трактування сутності іношомовної комунікативної компетентності; розкрито особливості формування іношомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей за допомогою активних методів навчання. Наведено приклади деяких активних методів навчання: дискусія, дебати, метод проектів на заняттях з англійської та німецької мови. Доведено, що на заняттях з використанням активних методів навчання іноземної мови студенти засвоюють та усвідомлюють значущість навчального матеріалу, який згодом використовують у реальному житті.

Ключові слова: іношомовна комунікативна компетентність, компетенція, активні методи навчання, особистісно-орієнтований підхід.

В статье проанализированы подходы ученых к трактовке сущности иностранной коммуникативной компетентности; раскрыты особенности формирования иностранной коммуникативной компетентности студентов немовных специальностей с помощью активных методов обучения. Приведены примеры некоторых активных методов обучения: дискуссия, дебаты, метод проектов на занятиях английского и немецкого языков. Доказано, что на занятиях с использованием активных методов обучения иностранного языка студенты усваивают и осознают значимость учебного материала, который со временем используют в реальной жизни.

Ключевые слова: иностранная коммуникативная компетентность, компетенция, активные методы обучения, личностно-ориентированный подход.

The article analyzes the approaches of scientists to the interpretation of the essence of foreign communicative competence. It is noted that foreign language communicative competence is an integral feature of professional specialist, covering active substructure, such as knowledge, abilities, skills and methods of professional activity and communicative substructure, like knowledge, abilities, skills and ways to implement professional communication.

Some aspects of communicative competence of students of non-linguistic specialties using active teaching methods are given. Active teaching methods provide self-development and self-actualization. These techniques encourage finding the solution of educational problems in various aspects, such as improving students' cognitive activity, creating positive learning motivation and effective assimilation of large amounts of educational information. Some examples of active teaching methods, such as discussion, debate, project-based learning are introduced in the English and German classes.

It is proved that in the classes with the use of active teaching methods, the students learn and recognize the importance of educational material that will be eventually used in real life.

Keywords: foreign communicative competence, non-linguistic specialties, active teaching methods, discussion, debate, project-based learning.

У сучасних умовах розвитку державності відбувається новий етап модернізації системи освіти, зростають вимоги до майбутніх фахівців, які передбачають не лише високий рівень знань і вмінь за фахом, але й володіння іноземною мовою. Інтеграція України у європейський та світовий освітній простір зумовлює нове бачення основної мети вивчення іноземних мов у вищих закладах освіти. Вчені наголошують насамперед на зміні статусу навчальної дисципліни «іноземна мова» з точки зору її культурологічної функції, адже мова – не тільки «джерело комунікативної діяльності, але й засіб пізнання, формування і передачі думки, вираження почуттів, емоційних станів людини, засіб реалізації усіх потреб освіченого народу» [4].

Невід'ємним компонентом освіти постає навчання іноземній мові, а володіння іноземною мовою – не лише показник високого культурного рівня особистості, а й запорука її успішної професійної діяльності. З огляду на це, проблема формування іношомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей набула особливої актуальності й стала предметом низки наукових досліджень.

У програмі з іноземної мови для вищих навчальних закладів зазначено, що метою навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі є оволодіння мовою як засобом комунікації, який сприяє розвитку у студентів здатності використовувати її як інструмент спілкування в умовах взаємодії у багатонаціональному й полікультурному просторі, та набуття професійно-спрямованої іношомовної компетентності для успішного виконання подальшої професійної діяльності [8].

У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти визначено основні напрями професійної підготовки фахівців, що передбачають досягнення студентами немовних факультетів достатнього рівня іношомовної комунікативної компетенції у професійній сфері спілкування [3].

Мета статті – розкрити особливості формування іношомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей за допомогою активних методів навчання.

Доведено, що іношомовна комунікативна компетенція є складним багатокомпонентним явищем. Проте слід зауважити, що дослідники розглядають її з різних позицій як поняття «компетентність» і «компетенція», так і їхні складові та види.

Учені розглядають у сучасних дослідженнях іношомовну комунікативну компетентність як необхідний людині рівень сформованості досвіду міжособистісної взаємодії, щоб успішно функціонувати в суспільстві з огляду на власні здібності й соціальний статус [2, с. 13].

Ю. Солодовнікова досліджуючи іношомовну комунікативну компетентність як умову вдосконалення професійної підготовки фахівця, зазначає, що вона є комплексним особистісним ресурсом, що забезпечує можливість ефективної взаємодії у процесі використання іноземної мови як засобу вирішення професійних задач [10].

А. Андрієнко розглядає іношомовну професійну компетентність майбутнього фахівця як здатність здійснювати міжкультурне професійно спрямоване спілкування; взаємодіяти з носіями іншої культури, беручи до уваги національні цінності, норми та уявлення; створювати позитивний настрій спілкування для комунікантів; вибирати комунікативно цілеспрямовані способи вербальної та невербальної поведінки на основі знань про науку і культуру інших народів у межах полілогу культури [1, с. 16].

Є. Клименко визначає іношомовну професійну компетентність майбутнього фахівця як результат затрачених зусиль, спрямованих на формування таких іношомовних знань і вмінь, які відображають лінгвістичний, професійно-контекстуаль-

ний, психологічний, соціальний та ситуативний стан мови як засобу професійного спілкування в сфері фінансів та особистісного спілкування [6, с. 63].

Н. Сура тлумачить іншомовну професійну компетентність як володіння індивідом необхідною сумою знань, умінь і навичок, що визначають ступінь сформованості його професійної діяльності, стилю професійного спілкування та його особистості як носія визначених цінностей, ідеалів і професійної свідомості [12, с. 8].

В. Тенішева наголошує, що іншомовна професійна комунікативна компетентність фахівця є складним інтегративним цілим, яке забезпечує компетентне професійне спілкування іноземною мовою в умовах міжкультурної комунікації. При цьому зауважується, що спочатку потрібно навчити студента іншомовному спілкуванню, а потім інтегрувати його іншомовну комунікативну компетентність у систему виробничих зв'язків, тобто використання знань іноземної мови на практиці [13].

Необхідно зазначити, що іншомовна комунікативна компетентність є інтегральною характеристикою професійної діяльності фахівця, яка охоплює діяльнісну (знання, уміння, навички та способи здійснення професійної діяльності) та комунікативну (знання, уміння, навички та способи здійснення професійного спілкування) підструктури.

Отже, компетентність – це знання, уміння, навички та способи організації спілкування, а компетенція – здатність фахівця використовувати набуті знання та сформовані вміння.

Такі вчені як А. Астадур'ян, Л. Борозенець, Н. Гавриленко, О. Григоренко, М. Євдокімова, В. Зикова, Е. Комарова, Н. Кучеренко, Т. Лучкіна, Ю. Маслова, О. Фадейкіна досліджували проблему формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів немовних спеціальностей; методикою формування іншомовної комунікативної компетентності розглядали вітчизняні та зарубіжні вчені-методисти, а саме: І. Баценко І. Берман, В. Борщовецька, В. Гнаткевич, О. Измайлова, Н. Катрич, Е. Мірошніченко, Ю. Пассов, Ю. Солодовнікова, О. Тарнопольський, В. Тенішева, О. Чиханцова, С. Шатілов, Р. Елліс (R. Ellis), І. Нейшн (I. Nation), Н. Шмітт (N. Schmitt) та інші. З'ясовано, що іншомовна комунікативна компетентність є невід'ємною складовою підготовки студентів немовних спеціальностей, адже сприяє продуктивній взаємодії з навколишнім світом, тобто успішному професійному становленню майбутнього фахівця. Саме тому перед вищою школою виникає потреба пошуку і впровадження у практику актуальних методів навчання іноземних мов, які сприятимуть формуванню іншомовної комунікативної компетентності у студентів немовних спеціальностей.

Для студентів немовних спеціальностей зміст навчання іноземної мови має бути оптимізований з точки зору рівня професіоналізації, тобто тематико-профорієнтаційним. Професіоналізація викладання іноземної мови здійснюється за допомогою формування навичок спілкування за професійною тематикою. Однак, такий підхід не вирішує задачу формування умінь та навичок, необхідних студентові для здійснення завдань професійного змісту з використанням засобів іноземної мови. Тому формування іншомовної комунікативної компетентності, яке передбачає «накладання» іншомовних навичок на предметний зміст професії під час виконання професійних завдань, вбачається як підхід, у межах якого викладання дисципліни «Іноземна мова» у навчальному плані підготовки майбутнього фахівця, не формально, а змістовно буде спрямовано на досягнення цієї мети [5].

Навчання іноземної мови у немовному вищому навчальному закладі ми розглядаємо як навчання міжкультурної комунікації, нерозривно пов'язане з використанням сучасних методів. Так, О. Сафроненко зазначає, що «сьогодні основне завдання навчання іноземної мови полягає в навчанні професійно-орієнтованого спілкування» [9], а сам процес навчання має бути практикоорієнтованим. Отже, необхідно знайти такі універсальні методи навчання іноземної мови, які дозволять досягти більш високого рівня підготовки фахівців шляхом інтеграції мовної та професійної сфер.

Таким чином, визнання особистісно-орієнтованого підходу, як нової парадигми освіти й виховання, призвело до змін у постановці цілей, у відборі змісту, принципів і технологій навчання іноземних мов. Особистісно-орієнтований підхід дозволяє впроваджувати у навчальний процес активні форми та методи навчання, які сприяють розвитку творчих здібностей студентів, критичному мисленню, умінню переорієнтуватися у сучасному суспільстві. В якості найбільш адекватної технології навчання іноземних мов виступає навчання в групах та парах, використання проектів, як методу, який розвиває творчість та викликає емоційну розрядку студентів.

Зазначимо, що нині у практиці підготовки студентів вищих навчальних закладів поряд із традиційними методами навчання досить широко застосовуємо інноваційні, серед яких особливе місце займають активні методи навчання. Активні методи навчання – це методи, що стимулюють пізнавальну діяльність студентів, вони будуються в основному на діалозі, який передбачає вільний обмін думками про шляхи вирішення тієї чи іншої проблеми та характеризуються високим рівнем активності студентів. Саме таке навчання загальноприйнято вважати «найкращою практикою навчання» у сучасному ВНЗ [11, с. 297].

Основною метою активних методів навчання іноземної мови є формування іншомовної комунікативної компетентності студентів, а всі інші цілі (освітня, виховна, розвивальна) реалізуються в процесі здійснення цієї головної мети. До активних методів навчання, що використовуються у практиці навчання іноземної мови належать: «Мозковий штурм», «Кейс-стаді», ділові ігри, дискусії, дебати, метод проектів, «Аналіз ситуацій», тренінги і т.д.

Активні методи навчання іноземної мови забезпечують саморозвиток, самоактуалізацію особистості, дозволяють студенту самому шукати і усвідомлювати способи вирішення життєвих ситуацій. Окрім того, ці методи забезпечують вирішення освітніх завдань у різних аспектах: підвищують пізнавальну активність студентів; сприяють розвитку творчих здібностей та нестандартності мислення; допомагають активізувати самостійну діяльність; сприяють розвитку комунікативно-емоційної сфери особистості студента; формують позитивну навчальну мотивацію, ефективне засвоєння великого обсягу навчальної інформації; сприяють розвитку пізнавальних процесів – мови, пам'яті, мислення; допомагають розкрити особистісно-індивідуальні можливості кожного студента [11, с. 297].

Необхідно зазначити, що активні методи навчання можуть бути використані на різних етапах навчання іноземної мови. Дослідження показують, що на заняттях з використанням активних методів навчання іноземної мови (якщо вони орієнтовані на досягнення конкретних цілей і правильно організовані), студенти засвоюють матеріал найбільш повно і з користю для себе, тобто вони усвідомлюють значущість навчального матеріалу і думають, яким чином будуть застосовувати отримані знання в ситуаціях реального життя або подальшого навчання [11, с. 298].

Головне при вивченні іноземної мови студентами немовних спеціальностей – це формування іншомовної комунікативної компетентності.

З метою формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей на заняттях з іноземної мови у вищому навчальному закладі доцільно використовувати такі активні методи навчання: імітаційні, які передбачають, як правило, навчання професійним умінням і навичкам та пов'язані з моделюванням професійної діяльності, інакше

кажучи, імітуються як ситуація, так і сама професійна діяльність; неігрові, що передбачають аналіз конкретних ситуацій; рішення ситуаційних задач; вправи, виконання індивідуальних завдань; ігрові, розігрування ролей (рольова, ділова гра) [7].

На заняттях з іноземної мови ми застосовуємо наступні активні методи навчання, як дискусії, дебати та метод проєктів. Наведемо приклади деяких активних методів навчання на заняттях з англійської та німецької мов на прикладі теми «Подорожі. Опис міста».

Приклади дискусії:

– Which are the most exciting cities in the world to visit? Why?

– Beschreiben Sie verschiedene Sehenswürdigkeiten, die sich in einer Stadt befinden. Lassen Sie die Gruppe erraten, welche Stadt Sie gemeint haben.

Приклад дебатів:

– Debate on: «The journey of a thousand miles begins with a single step».

– Besprechen Sie : «Man reist nach Osten, man reist nach Westen, aber zu Hause ist es am besten».

Приклад методу проєктів:

– Prepare a project about the perfect day out in the best city you have ever visited. Work in groups of four

– Projektarbeit zum Thema «Die Städte Deutschlands». Arbeiten Sie in kleinen Gruppen (3-4 Studenten in jeder Gruppe). Jede Gruppe repräsentiert eine der Städte Deutschlands.

Отже, ефективність формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей залежить від вибору методів навчання іноземної мови. На нашу думку, саме використання активних методів навчання іноземної мови сприяє активній позиції студентів, що передбачає не лише засвоєння знань з мови а й навчання професійно-орієнтованого спілкування.

Література:

1. Андриенко А. С. Развитие иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности студентов технического вуза (на основе кредитно-модульной технологии обучения): Автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.08 / А. С. Андриенко. – Ростов н/Д, 2007.
2. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети / Т. Вольфовська // Шлях освіти. 2001. № 3. – С. 13–16.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. укр. вид. : д-р пед. наук, проф. С. Ю. Николаєва]. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність / І. А. Зязюн. – К.: Вища школа, 2004. – 422 с.
5. Катрич Н. Д. Формування іншомовної компетентності студентів політехнічного коледжу [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://intkonf.org/katrich-nd-formuvannya-inshomovnoyi-kompetentnosti-studentiv-politehnichnogo-koledzhu/>. – Заголовок з екрану.
6. Клименко Е. В. Формирование иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности будущих финансистов: Дис.... канд. пед. наук: 13.00.08. Калуга, 2004.
7. Крулєнко О. С., Кучма М. Б. Використання активних методів навчання [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://www.rusnauka.com/7_NMIW_2011/Philologia/1_80065.doc.htm. – Заголовок з екрану.
8. Програма з англійської мови для професійного спілкування / [кол. авторів Г.Є.Бакаєва, О.А.Борисенко, І. І.Зуєнок, В.О.Іванішева та ін.] – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
9. Сафроненко О. И. Программно-методическое, технологическое и кадровое обеспечение качества системы многоуровневой языковой подготовки студентов неязыковых вузов / О. И. Сафроненко. – Ростов н/Д : Изд-во ООО «ЦВВР», 2006. – С. 43.
10. Солодовникова Ю. Ю. Формирование иноязычной коммуникативной компетентности как условие совершенствования профессиональной подготовки специалиста социальной работы : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Ю. Ю. Солодовникова. – Курск, 2009. – 28 с.
11. Сумцова О. В. Формирование иноязычной коммуникативной компетенции студентов технических вузов при использовании активных методов обучения иностранному языку / О. В. Сумцова // Молодой ученый. – 2012. – № 2. – С. 297–298.
12. Сура Н. А. Навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою 2005 года: Автореф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.04. – Луганськ, 2005.
13. Тенищева В. Ф. Интегративно-контекстная модель формирования профессиональной компетенции: автореф. дис. на соискание уч. степени д. пед. наук: 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / В. Ф. Тенищева. – М., 2008. – 44 с.].

УДК 811.111'36

Н. Ю. Сердюк,

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», м. Переяслав-Хмельницький

РЕФЛЕКСІЯ ПІД ЧАС ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Стаття присвячена проблемі педагогічної рефлексії майбутніх учителів іноземної мови під час їх педагогічної практики в школі. Визначено роль рефлексії під час практики у процесі формування професійної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. Виявлено першочергові та основні кроки педагогічної рефлексії студента-практиканта; запропоновано засоби, якими ці кроки можуть бути реалізовані.

Ключові слова: професійна компетентність, педагогічна практика, майбутній вчитель іноземної мови, рефлексія, засоби, щоденник вчителя.

Статья посвящена проблеме педагогической рефлексии будущих учителей иностранного языка во время педагогической практики в школе. Проанализирована роль рефлексии во время практики в процессе формирования профессиональной компетентности будущих учителей иностранного языка. Определены первоочередные и основные шаги педагогической рефлексии студента-практиканта; предложены средства, которыми эти шаги могут быть реализованы.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, педагогическая практика, будущий учитель иностранного языка, рефлексия, средства, дневник учителя.

The article deals with the problem of the future foreign language teachers' pedagogical reflection during a teaching practice at school. The role of such reflection in the process of the foreign language teachers' professional competence formation was analyzed. The prior and basic steps in the practice-teacher's pedagogical reflection were identified; the means for realizing of these steps were proposed in the article.

Keywords: professional competence, teaching practice, future foreign language teacher, reflection, means, teacher's diary.